
Notiser

MEDISINSK NYTT

Slavenes geografiske opprinnelse

Slavehandelen mellom det 15. og det 19. århundret tvangsflyttet minst 11 millioner mennesker fra Afrika til andre kontinenter, og er bakgrunnen for at det i dag bor like mange personer med afrikansk opprinnelse i Amerika som på det afrikanske kontinentet.

Nå har forskere analysert mitokondrie-DNA, som nedarves bare fra mor, til å oppspore afroamerikanernes materielle opphav. En ny, kompletterende studie viser at over halvparten av slavenes kom fra Vest-Afrika, og resten fra områdene mer sentralt og sør på kontinentet (Am J Hum Genet 2005; 77: 676 – 80). Dataene stemmer nesten nøyaktig med historiske opptegnelser. Men forfatterne advarer mot populære oppfatninger om at man kan bruke mitokondrie-DNA til nøyaktig å fastslå geografisk opprinnelse for enkeltindivider.

Anemi og mortalitet

Tradisjonelt har man betraktet hemoglobinkonsentrasjon som en laboratorieverdi, og anemi som en markør for en eventuell bakenforliggende tilstand. Men lavt hemoglobinnivå er i seg selv en sterk risikofaktor for død hos eldre (Arch Intern Med 2005; 165: 2214 – 20).

En undersøkelse av nesten 6 000 personer over 65 år viste at de med de laveste hemoglobinkonsentrasjonene hadde 30 – 50 % økt risiko for å dø i løpet av en oppfølgingstid på 11 år. Sammenhengen var uavhengig av hvorvidt det forelå en kjent årsak til anemien. Også personer med svært høye hemoglobinkonsentrasjoner hadde økt dødelighet i forhold til dem med verdier innenfor referanseområdet.

Mye sykdom i fengsler

Det er 43 fengsler i Norge med til sammen ca. 3 000 innsatte, hvorav 5 % er kvinner. Nå er medikamentarkene til om lag 2 600 innsatte i 37 fengsler analysert (Eur J Epidemiol 2005; 20: 587 – 92). Basert på dette materialet ble de innsatte diagnostisert. 35 % ble vurdert til å ha en psykisk lidelse, vanligst var depressive lidelser (11 %) og søvnforstyrrelser (11 %). 4 % fikk antipsykotisk medikasjon. 32 % ble bedømt til å ha en somatisk lidelse.

Kaffe minsker risiko for leverkreft...

Nordmenn drikker gjennomsnittlig over 160 liter kaffe per år. Det er kjent at gravide bør begrense inntaket. Det anbefales å erstatte kaffe brygget ved koking, espresso eller trykkanne med filterkaffe, fordi fettstoffer som cafestol blir sittende igjen i filteret. Ellers vet vi relativt lite om fordeler og ulemper ved bruk av denne populære drikken.

Laboratoriestudier har antydnet at kaffedrikking er forbundet med redusert risiko for leverkreft. Nå foreligger resultatene fra en stor japansk populasjonsbasert kohortstudie (J Natl Cancer Inst 2005; 97: 293 – 300). Nærmere 350 personer med hepatocellulært karsinom ble identifisert blant over 90 000 middelaldrende og eldre japanere. De som drakk kaffe daglig eller nesten daglig hadde lavere risiko enn dem som nesten aldri drakk kaffe (hasardratio 0,5; 95 % KI 0,36 – 0,66). Risikoen sank med økende forbruk.

... men ikke for kolorektalkreft?

Flere pasient-kontroll-studier har antydnet at kaffeforbruk er forbundet med redusert risiko for kolorektalkreft, mens mindre kohortstudier ikke har kunnet bekrefte dette. Nå er dette undersøkt i to store epidemiologiske studier (J Natl Cancer Inst 2005; 97: 282 – 92). Over 1 400 tilfeller av kolorektalkreft ble observert i studiene som omfattet nærmere to millioner personår.

Det ble ikke påvist noen sammenheng mellom forbruk av kaffe eller te med koffein og insidens av kolorektalkreft verken for kvinner (Nurses' Health Study) eller menn (Health Professionals' Follow-Up Study). Det viste seg imidlertid at de som drakk kaffe uten koffein, hadde redusert risiko for kolorektalkreft.

... og er ikke forbundet med hypertensjon?

Inntak av koffein kan gi en akutt økning i blodtrykket, men det er uklart om vanemessig kaffedrikking er forbundet med hypertensjon. I en amerikansk studie (Nurses' Health Studies) er dette nå studert blant over 155 000 kvinner som ble fulgt opp over 12 år (JAMA 2005; 294: 2330 – 5).

Om lag 33 000 nye tilfeller med hypertensjon ble diagnostisert hos lege, men det var ingen lineær sammenheng mellom kaffeforbruk og hypertensjon. Et overraskende funn var at inntak av cola, både med og uten sukker, var forbundet med hypertensjon, men forskerne tror ikke at det har sammenheng med koffeinet i cola.

Lite kaffe til gravide

Gravide kvinner bør ikke drikke mer enn høyst tre kopper kaffe per dag. Det anbefaler forfatterne av en dansk studie, som fant økt risiko for både tidlige og sene aborter hos kvinner som drakk mye kaffe (Am J Epidemiol 2005; 162: 983 – 90).

Studien omfattet nesten 90 000 personer. De som drakk over åtte kopper kaffe om dagen, hadde over 50 % økt risiko for å miste barnet i forhold til dem som ikke drakk kaffe, etter at det var justert for andre risikofaktorer. Risikoen var signifikant økt også i gruppen som drakk 4 – 7 kopper daglig. Det var ingen sammenheng mellom aborter og inntak av andre koffeinholdige drikker.

Koffein går fritt over i placenta, og kan kanskje påvirke sirkulasjonen gjennom vasokonstriksjon.

Kaffedrikking øker nivået av homocystein

Homocystein er en svovelholdig aminosyre. Det er påvist en sammenheng mellom kaffedrikking og homocysteinnivå. Et forhøyet nivå av homocystein er forbundet med økt risiko for hjerte- og karsykdom og flere svangerskapskomplikasjoner som preeklamsi.

I en studie fra NTNU ble folat, vitamin B₁₂ og homocystein analysert hos 92 gravide kvinner i 17. og 33. svangerskapsuke (Acta Obstet Gynecol Scand 2005; 84: 1049 – 54). Det viste seg at hos kvinner som røykte, var kaffeinntak forbundet med homocysteinsteigning, men ikke hos ikke-røykerne.

Akrylamid i kaffe

Det er usikkert om akrylamid i kosten er forbundet med økt kreftrisiko (Int J Cancer 2006; 118: 169 – 73). Det er ikke spesielt mye akrylamid i kaffe, men pga. mengden som drikkes, blir det samlede bidraget fra kaffe høyt. Mattilsynet har anbefalt personer som er opptatt av å unngå høyt inntak av akrylamid, å begrense inntaket av potetchips og kaffe.

Nå foreligger den første prospektive studien av akrylamid i kosten og risikoen for kolorektalkreft. Blant over 61 000 svenske kvinner (1987 – 90) ble det frem til 2003 registrert om lag 750 tilfeller av kolorektalkreft. Kaffe (44 %), friterte potetprodukter (16 %), knekkebrød (15 %) og annet brød (12 %) var de viktigste kildene til akrylamid. Etter justering for potensielle konfunderende faktorer var det ingen sammenheng mellom inntak av akrylamid og risiko for kolorektalkreft.

Publisert: 15. desember 2005. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 13. juli 2026.